

MATURITNÝ OKRUH 21

CHARAKTERISTIKA

- tvoríme vtedy, keď chceme opísať nejakú osobu, jej výzor a povahu, charakteristika osoby zahŕňa vonkajší aj vnútorný opis
- využíva sa opisný slohový postup

Vonkajšia charakteristika (=opis) opisuje vonkajšie znaky osoby. Treba tu spomenúť charakteristické črty opisovanej osoby (ryšavé vlasy, jazvy, okuliare). Pri opisovaní vzhľadu danej osoby postupujeme smerom zhora nadol, t.j. od hlavy k nohám, nie naopak. Snažíme sa pritom spomenúť čo najviac detailov, aby sme charakterizovanú osobu čo najlepšie vystihli. Zatiaľ môžeme typom postavy (vysoká, priemerná, štíhla, športová). Ďalej opisujeme dĺžku, farbu a kvalitu vlasov, oči, pery, plecia, ruky, brucho, nohy, atď.

Vnútorná charakteristika sa zameriava na vlastnosti a povahové črty človeka. Keď píšeme vnútornú charakteristiku osoby, je dobré mať na pamäti, že nikto nie je dokonalý a každý má aj dobré, aj zlé vlastnosti. Preto by opisované kladné a záporné stránky osobnosti mali byť vyvážené. Môžeme uviesť napríklad tri dobré a tri zlé vlastnosti.

Priama charakteristika pomenúva vonkajšie a vnútorné rysy človeka jednoznačne a „polopate“, zatiaľ čo **nepriama charakteristika** je viac obrazná a opisná /vlastnosti vyplývajú z konania - napr. Moja mama sa hnevá, keď jej nedám vedieť, že sa držím večer vonku dlhšie, ako som jej predtým povedala. ... z toho vyplýva, že je starostlivá, má strach/

Príklad 1

- Priama charakteristika: *Marek je vysoký a urastený muž.*
- Nepriama charakteristika: *Marek je chlap ako hora.*

Príklad 2

- Priama charakteristika: *Andrea je úprimná, dôveryhodná a spoľahlivá osoba.*
- Nepriama charakteristika: *Andrea nemá problém povedať, čo si myslí. Je typ človeka “čo na srdci, to na jazyku”. Vždy dodrží slovo a priatelia sa na ňu môžu spoľahnúť v každej situácii.*

Objektívna charakteristika: autor hodnotí, vymenúva vlastnosti osoby komplexne a nezaujato, využíva sa v odbornej komunikácii /charakter hľadaného páchatel'a/, v administratívnom štýle /posudok/

Subjektívna charakteristika: autor vyberá iba niektoré vlastnosti osoby, ktoré chce zdôrazniť, prípadne zveličiť, využíva sa v umeleckom štýle /charakteristika osoby/, v hovorovom štýle

Autocharakteristika – charakterizujeme samého seba

Skupinová charakteristika – charakterizujeme skupinu, napr. triedu

Karikatúra

- úmyselne skreslené a prehnané zobrazenie osoby alebo javu
- charakteristika, v ktorej sa **hyperbolizujú vlastnosti človeka**, a to vonkajšie, vnútorné, povahové alebo charakterové
- ide o **umelecký typ charakteristiky**

POZNÁMKA: Uvažovať, v ktorých jazykových štýloch sa ešte charakteristika okrem umeleckého, administratívneho a hovorového využíva.

Dá sa použiť v rečníckom štýle – napr. v príhovore? V publicistickom či náučnom?

Charakteristika osoby – vzor:

Môj strýko

Vonkajšia charakteristika:

Náš strýko je typ človeka, ktorého v dave ľudí len tak ľahko neprehliadnete. Svojou postavou pripomína vysoký strom, rovný ako vojak na stráž. Všimnete si ho aj podľa čiernych havraních vlasov, ktoré mu vietor rozstrapatí, a tak pôsobia mierne divoko. Aj keď ich už kde tu strieborný vlások zdobí, stále sú veľmi tmavé. Aj jeho tvár je ľahko zapamätateľná. Spod výrazných obrv sa pozrie na vás očami čiernymi ako uhlíky. Jeho pohľad vie byť diabolský. Pôsobí tak prísno, že sa len pozrie na deti a hneď stíchnu, nedovolia si neposlúchnuť. Strýko sa usmieva len málokedy. Jeho tvár je vážna, zadumaná.

Vnútorná charakteristika:

Kto však strýka dobre pozná, vie, že i keď jeho pohľad občas pichne ako trň, vo vnútri je srdce dobráka ukryté. Nechce byť zlý k nikomu, neublížil by ani muške. Svojich najbližších má veľmi rád a chce pre nich len to najlepšie. Vždy ochotne pomôže, keď ho o to požiadame. Strýko je typ človeka, ktorý nikdy neobsedí, nečinnosťou čas netrávi. Sedieť celý deň len tak doma by bol pre neho trest. Nezaháľa, stále niečo robí, či v záhrade, či okolo domu. A keď ho počasie do vnútra vyženie, už aj hľadá, čo opraviť by mohol. Všetci vravia, že má zlaté ruky. Ak sa niečo pokazí, či bicykel, či hodinky, strýko predmety znova oživí. Ak nie je v záhrade, tak určite ho nájdete v jeho dielničke.

LYRIKA. METRIKA.

LYRIKA

vyjadruje **pocity, nálady, myšlienky autora**

nemá dej

nemá postavy, ale lyrický subjekt (často splýva s autorom)

viazaný alebo voľný verš

využívajú sa **umelecké básnické prostriedky**

spoločenská lyrika: city, pocity, myšlienky, nálady a túžby sa týkajú celej spoločnosti, môže byť politická alebo občianska

ľúbostná lyrika: vyjadruje osobné, intímne city, lásku, zamilovanosť, obdiv k objektu citov, ale aj sklamanie či smútok z nenaplnenej lásky

úvahová (reflexívna) lyrika: básnik sa zamýšľa, uvažuje nad problémami, ktoré sa ho bezprostredne dotýkajú (citové či spoločenské problémy)

duchovná (náboženská) lyrika: náboženská tematika, slabší záujem autorov o osobnú sociálnu a spoločenskú problematiku

prírodná lyrika: vyjadruje city, nálady, vzťah k prírode, ktoré vznikli pod jej silným vplyvom

POZNÁMKA: Môžete vymenovať aj lyrické žánre, sú súčasťou iného maturitného okruhu.

METRIKA

neviazaná reč: vyskytuje sa v **próze**, próza je písaná od začiatku do konca riadka

viazaná reč: vyskytuje sa v **poézii**, uplatňuje sa tu pravidlo rýmu a rytmu

rým: zvuková zhoda slabík na konci veršov

- **združený rým:** aabb
- **striedavý rým:** abab.
- **prerývaný rým:** abcb.

- **obkročný rým:** abba.
- **postupný rým:** vyskytuje sa vo väčších strofách => abcabc

verš: jeden riadok básne (**viazaný verš/volný verš**)

Viazaný verš sa rýmuje, volný verš sa nerýmuje!

Volný verš vznikol koncom 19.storočia, upustil od rovnoslabičnosti a od rovnakého počtu stôp vo verši, rôzna dĺžka jednotlivých veršov. Je to verš modernej poézie, nositeľom rytmu býva intonácia.

strofa: skupina veršov oddelená od inej skupiny veršov medzerou

stopa:

- najmenšia jednotka veršového systému /sylobotonickeho a časomerného/
- **stopy tvoria prízvukné (-) a neprízvukné (U) slabiky !!!**
- pre slovenčinu sú typické **najmä stopy daktyl a trochej**
- **najzriedkavejšie sa vyskytuje jamb** /táto stopa protirečí prirodzenému rytmu slovenčiny/ - využíval ho napr. Hviezdoslav

-rozlišujeme- trojslabičná stopa: DAKTYL -UU
 dvojslabičné stopy: TROCHEJ -U
 JAMB U-

-v slovenčine má prízvuk stále miesto – vždy na 1. slabike

-dvojslabičné slová majú trochejskú stopu: po- le, lás- ka

- U - U

-trojslabičné slová majú daktylskú stopu: ko- le- so

- U U

-ak je pred slovom slabičná predložka, prechádza prízvuk na ňu: na me-siac

- U U

-v štvorslabičnom slove je prízvuk na 1. a 3. slabike: ob-ze-ra-li (2x trochej)

- U - U

-v päťslabič. slove je prízvuk na 1. a 4. slabike: krá-sa-vi-ca-mi (daktyl +trochej)

- U U - U

VERŠOVÝ SYSTÉM

- je systém, akým je usporiadaný verš po rytmickej stránke

Sylabický veršový systém

- nemá stopovo organizovaný verš
- ide o **najstarší veršový systém** /16.-17.stor./
- tvoril aj rytmický **základ ľudových piesní**
- často sa nazýva aj **štúrovský veršový systém** /napr. Chalupka – Mor ho!/
 - rovnaký počet slabík vo veršoch

- **združený rým**
- **intonačná prestávka /dieréza/:** rozdeľuje verš na dve časti
- **rytmicko-syntaktický paralelizmus:** 1 verš je 1 veta, nie sú tam veršové presahy

Sylabotonický veršový systém

- **stopovo organizovaný verš**
- **občas sa používal v období baroka, klasicizmu** /Kollár v spevoch *Slávy dcéry*, POZOR – v *Predspěve* použil časomerný VS/, **naplno sa použil v realizme a symbolizme** /Hviezdoslav – *Krvavé sonety*, Krasko/
- **rozhodujúci je prízvuk** a nie dĺžka slabiky
- **rytmus vzniká pravidelným opakovaním rovnakého počtu rovnakých slabík**
- **narúšanie polveršového členenia a rytmicko-syntaktického paralelizmu**
- tri druhy stôp: **daktyl** (-UU) 3 slabiky
trochej (-U) 2 slabiky
jamb (U-) 2 slabiky

Časomerný veršový systém

- **stopovo organizovaný verš**
- **rytmus vzniká striedaním dlhých a krátkych slabík**
- **starobylý veršový systém, použitý už v starovekej poézii, pre slovenčinu neprirodzený, slúžil na vyjadrenie vznešených myšlienok**
- druhy časomerného verša: hexameter, pentameter, elegické distichon
- štyri druhy stôp: **daktyl** (-UU)
 - trochej** (-U)
 - jamb** (U-)
 - spondej** (- -)